

Nguyên nhân và giải pháp khắc phục hiện tượng gian lận trong khấu trừ, hoàn thuế giá trị gia tăng

TS. Nguyễn Ngọc Hùng - Trường ĐH Kinh tế TP.HCM

Thất thu thuế là một hiện tượng thực tế khách quan vốn có của bất kỳ hệ thống thuế khoá nào. Nó phản ánh hai mặt của một vấn đề: lợi ích của Nhà nước và lợi ích của người nộp thuế. Trên thực tế thì hai lợi ích này thường mâu thuẫn với nhau, Nhà nước luôn có khuynh hướng tăng nguồn thu từ thuế, trong khi đó người nộp thuế luôn mong muốn càng giảm số thuế phải nộp càng nhiều càng tốt. Hay nói cách khác, ở đâu có thuế khoá thì ở đó có thất thu.

Thất thu thuế biểu hiện, diễn biến rất đa dạng và phức tạp tùy theo điều kiện của nền kinh tế - xã hội của một quốc gia, song có thể khái quát hoá thành 2 dạng: thất thu thực tế và thất thu tiềm năng.

- Thất thu thực tế, có nghĩa là có nhiều khoản thu được quy định rõ ràng trong các luật thuế, song do nhiều nguyên nhân số tiền đó không được tập trung vào ngân sách đúng quy định.
- Thất thu tiềm năng, có nghĩa là thực tế có nhiều nguồn thu cần thiết phải động viên vào ngân sách nhưng lại không thu được vì chưa có quy định của luật pháp.

Tuy nhiên, thất thu thuế không phải là một vấn đề nan giải, để hạn chế thất thu thì phải có một chính sách thuế và phương thức quản lý phù hợp với tình hình phát triển của nền kinh tế, đảm bảo hài hoà lợi ích kinh tế giữa Nhà nước và người nộp thuế. Ngược lại, có thể nói nguyên nhân gây thất thu bắt nguồn từ một chính sách thuế và phương thức quản lý không phù hợp với sự phát triển của nền kinh tế.

Ở nước ta, hiện tượng gian lận trong khấu trừ, hoàn thuế giá trị gia tăng ngày càng lâm vào tình cảnh rất đáng lo ngại. Theo nguồn tin từ Bộ Công an, năm 1999 chỉ phát hiện 3 vụ vi phạm thì năm 2000 lên 17 vụ, năm 2001 phát hiện 64 vụ, 5 tháng đầu năm 2002 phát hiện 22 vụ. Tính đến hết tháng 8 năm 2002 đã phát hiện 147 vụ vi phạm với tổng số tiền bị chiếm đoạt khoảng 480 tỷ đồng. Đã khởi tố 46 vụ, xử lý hành chính 25 vụ, đang điều tra 76 vụ. Như vậy, hiện tượng gian lận trong việc khấu trừ, hoàn thuế GTGT đã vượt quá điểm báo động đáng lo ngại, nó không chỉ gây thiệt hại về nguồn thu cho ngân sách Nhà nước mà còn có những tác động xấu đến hoạt động sản xuất kinh doanh và sự tăng trưởng của nền kinh tế. Chính vì thế, việc tìm ra những nguyên nhân để có những giải pháp khắc phục kịp thời đang trở thành một yêu cầu bức xúc và khẩn thiết được đặt ra đối với ngành thuế nói riêng và nền kinh tế nước ta nói chung. Theo tôi, hiện tượng này xuất phát từ 5 nguyên nhân chủ yếu, trong đó có 2 nguyên nhân trực tiếp và 3 nguyên nhân sâu xa.

Hai nguyên nhân trực tiếp, đó là:

Thứ nhất, chính sách thuế GTGT hiện hành còn quá nhiều khe hở, quá nhiều bất cập, không phù hợp với thực tại và yêu cầu phát triển của nền kinh tế.

Thứ hai, thuế GTGT là một loại thuế mới tiên tiến, nhưng công nghệ quản lý thu thuế chưa thể hiện đầy đủ tính tiên tiến, hiện đại.

Từ hai lý do này đã tạo ra nhiều cơ hội thuận lợi, bắt buộc các chủ thể kinh doanh phải trốn thuế, lậu thuế, bóp méo hành vi kinh doanh chân chính. Bởi lẽ, nếu họ kinh doanh chân chính thì họ sẽ bị thua thiệt, lợi nhuận thấp hoặc không thể tồn tại trong môi trường cạnh tranh của nền kinh tế thị trường.

Ba nguyên nhân sâu xa, đó là:

Thứ nhất, trong tư tưởng cải cách thuế vẫn còn mang nặng dấu ấn cơ chế cũ – cơ chế kế hoạch hoá tập trung.

Thứ hai, quá trình cải cách thuế chỉ mới tập trung nhiều đến khía cạnh chính sách mà chưa có sự quan tâm thích đáng đến việc cải cách hành chính thuế ngay từ đầu. Điều này đã dẫn đến năng lực quản lý hành chính thuế thấp, hiệu quả chưa cao, làm xuất hiện nhiều tồn tại trong công tác hành thu.

Thứ ba, chưa chuẩn bị đầy đủ các điều kiện cần thiết để triển khai thực hiện thuế GTGT có hiệu quả.

Theo tôi, chống thất thu thuế GTGT không phải là một vấn đề nan giải, song cần phải xác định đây là một cuộc đấu tranh lâu dài, bền bỉ bằng những quan điểm, chính sách và biện pháp xử lý thích hợp trong từng giai đoạn phát triển của nền kinh tế - xã hội.

Quan điểm hoàn thiện hệ thống thuế VN nói chung và thuế GTGT nói riêng trong thời gian tới cần chú ý các vấn đề sau:

- Phải tôn trọng tính trung lập của hệ thống thuế hiện đại, tức là hạn chế tối đa các quy định miễn giảm, khấu trừ làm xói mòn những mục tiêu cốt lõi của thuế, để gây nên tình trạng trốn, lậu thuế. Đây là một vấn đề nhức nhối của hệ thống thuế trong nền kinh tế chuyển đổi.
- Phải xem xét đến năng lực quản lý hành chính thuế, khả năng thu thuế và “văn hoá” của người nộp thuế.
- Phải có sự phân tích, đánh giá cẩn thận những tác động lan toả, bóp méo các hành vi kinh tế, sự mất trấn do cải cách thuế có khả năng gây nên.
- Phải tôn trọng tính ổn định tương đối của hệ thống thuế, tránh sự thay đổi quá nhanh và nhiều làm cho các nhà quản lý thuế và người nộp thuế rơi vào tình trạng lúng túng trong thi hành, gây nên sự hoài nghi của các nhà đầu tư, làm phương hại đến lợi ích của người nộp thuế, tăng trưởng kinh tế và lợi ích của quốc gia.
- Quá trình cải cách hệ thống thuế phải gắn chặt với vấn đề cải cách quan hệ tài khoá giữa các cấp chính quyền, có như vậy thì mới tạo ra được sự quan tâm, trách nhiệm của các cấp chính quyền địa phương đối với việc triển khai thực hiện hệ thống thuế mới.
- Cuối cùng để có hiệu quả và thành công, cải cách chính sách thuế phải đi đôi với các biện pháp cải cách về thể chế, về cơ cấu trên toàn bộ nền kinh tế. Đặc biệt là phải coi trọng việc cải cách thể chế trong những lĩnh vực hỗ trợ cho việc cải cách hệ thống thuế như: hệ thống kế toán, kiểm toán, hệ thống các luật lệ liên quan đến hệ thống thuế.

Về giải pháp nhằm khắc phục hiện tượng gian lận trong khấu trừ, hoàn thuế GTGT, tôi có đề xuất sau:

1. Hoàn thiện chính sách thuế giá trị gia tăng theo hướng:

- Xoá bỏ khấu trừ không theo tỷ lệ % quy định.
- Thu hẹp diện không thuộc đối tượng chịu thuế GTGT, mở rộng diện thu thuế GTGT, chẳng hạn như: áp dụng thu thuế GTGT vào các hàng hoá, dịch vụ thuộc diện chịu thuế tiêu thụ đặc biệt, không nên miễn trừ là đã nộp thuế tiêu thụ đặc biệt thì không phải nộp thuế GTGT; áp dụng thuế suất 0% đối với sản phẩm trồng trọt, chăn nuôi, nuôi trồng thủy sản, thực hiện điều này vừa khắc phục được hiện tượng gian lận sinh ra từ khấu trừ không theo

tỷ lệ (%) quy định, vừa trợ giá cho nông dân nhằm thúc đẩy sản xuất nông nghiệp phát triển và nâng cao đời sống của nông dân.

- Áp dụng thống nhất một phương pháp tính thuế GTGT là phương pháp khấu trừ, từ đó tiến đến thống nhất một loại hoá đơn – hoá đơn GTGT.
- Thu hẹp đối tượng hoàn thuế có khả năng đưa đến gian lận, như đối với trường hợp xuất khẩu hàng hoá, dịch vụ.
- Xem xét, điều chỉnh lại các mức thuế suất, có thể là 0%, 5% và 10%.
- Chuyển các hộ kinh doanh, cá nhân kinh doanh có quy mô nhỏ sang áp dụng hình thức thu thuế đơn giản theo tỷ lệ % doanh thu.

2. Hoàn thiện phương thức quản lý thu thuế GTGT:

- Áp dụng với hiệu suất tối đa các thành tựu của công nghệ thông tin vào việc quản lý thu thuế GTGT, nối mạng vi tính trên toàn quốc gia nhằm thực hiện tốt việc kiểm tra đối chiếu hoá đơn, chứng từ đầu vào, đầu ra.
- Hoàn thiện quy trình quản lý thu thuế GTGT theo hướng đơn giản, khoa học, hiệu quả.
- Rà soát lại các sơ hở trong hoàn thuế GTGT để đưa đến hiện tượng bòn rút tiền của Nhà nước.
- Nâng cao trình độ nghiệp vụ, đạo đức nghề nghiệp của cán bộ thuế.
- Khen thưởng thích đáng, kỷ luật nghiêm minh trong công tác hành thu và chấp hành luật thuế.
- Việc thanh toán qua ngân hàng và tin học hoá công tác tài chính - kế toán của doanh nghiệp có thể được xem là một trong những điều kiện bắt buộc khi thực hiện tính thuế GTGT theo phương pháp khấu trừ.
- Cần phối hợp chặt chẽ với các cơ quan hữu quan trong công tác quản lý thu thuế.

3. Các giải pháp hỗ trợ:

* Hoàn thiện Luật doanh nghiệp theo hướng thông thoáng nhưng chặt chẽ, cụ thể:

- Phải xác định nhân thân của những người xin giấy phép thành lập doanh nghiệp.
- Phải quy định điều kiện của người điều hành doanh nghiệp (về mặt văn hoá, pháp luật, trình độ chuyên môn nghiệp vụ, đạo đức nghề nghiệp).
- Phải xây dựng những định chế để giám sát việc tạo vốn và sử dụng vốn của doanh nghiệp, đặc biệt là số vốn họ đăng ký.

* Bổ sung vào Luật hình sự hình thức xử lý các tội phạm sau:

- Hành vi in ấn, mua bán hoá đơn giả, hoá đơn không giúp cho các doanh nghiệp khác lập hồ sơ kê khai gian lận để tăng thuế GTGT đầu vào được khấu trừ, hoàn thuế GTGT.
- Hành vi lập hồ sơ kê khai gian lận để làm tăng thuế GTGT được khấu trừ hoặc hoàn thuế GTGT.

* Cần có Luật tố tụng về thuế, cho phép các cơ quan thuế có quyền điều tra, khởi tố các vụ án chiếm đoạt tiền thuế của Nhà nước.

* Cần đưa vào chương trình công dân giáo dục học đường kiến thức chấp hành Luật thuế.

